

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучение по...., докторска програма „Физическо възпитание в образователната система” в НСА „Васил Левски“, Република България.

ТЕМА: „Подготовка будущих специалистов Физической культуры и спорта с учётом потребностей рынка труда“ („Подготовка на бъдещите специалисти по физическа култура и спорт във връзка с потребностите на пазара на труда“)

АВТОР: Анна Вячеславовна Жидовинова

НАУЧНИ РЪКОВОДИТЕЛИ:

доц. Владимир Тенев Чернев, доктор и
д.б.н проф. Кудашова Людмила Расимовна

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. Елена Илиева Николова, доктор

1. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОЦЕДУРАТА И ДОКТОРАНТА

Процедурата е осъществена на основание на Закона за развитие на академичния състав на Република България и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ във връзка с Наредбата за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в НСА „Васил Левски“, съобразно заповеди на Ректора проф. Николай Изов, доктор: за отчисляване с право на защита, за вътрешно обсъждане на дисертационния труд с еднократно подсилен научен колегиум и утвърждаване на научното жури, и за провеждане на публичната защита (ЗП-1193/06.12.2023, ЗП-1046/08.11.2023, ЗП-1194/06.12.2023). По процедурата не са открити нарушения. Всички процедурно-процесуални дейности са извършени. Представеният комплект от документи е съобразен с Правилника за развитие на академичния състав.

Според автобиографичните данни, Анна Вячеславовна Жидовинова е родена на 26.05.1984 г. в Казахстан. През 2010 г. придобива образователна квалификационна степен „бакалавър“ в Казахския национален университет със специалност „Физическа култура и спорт“. Дипломира се с отличен успех. Следвайки образователните си интереси, през 2012 г. записва магистратура в същия университет, по същата специалност. Две години по-късно – 2014 г., придобива магистърска степен.

Професионалната реализация на Жидовинова започва през 2008 г., като преподавател в Държавна ученическа спортна школа, а от 2010 до 2017 г. и от 2013 до 2016 г. съответно в Републикански спортен колеж и Републиканска спортна школа (РСШИКОР) в Алмати, Казахстан.

Академичното развитие на Анна Жидовинова е с начало 2017 г., като ст. преподавател в катедра „Теоретични основи на физическата култура и спорта“ в Казахската академия по спорт и туризъм.

От 28.10. 2019 г. е зачислена за докторант, редовна форма на обучение (заповед на Ректора проф. Пенчо Гешев, доктор (ЗП-1589). Със заповед № 242 от 24.02.2020 г. на проф. Николай Изов – Ректор, се допълва и изменя ЗП-1589/28.10.2019 г., като се утвърждават професионалното направление 1.3. и докторската програма „Физическо възпитание в образователната система“.

На 06.12.2023 г. Анна Вячеславовна Жидовинова е отчислена, с право на защита (ЗП-1193/06.12.2023), считано от 08.11.2023 година.

2. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТИКАТА

Дисертацията е посветена на слабо разработен и същевременно перманентно актуален проблем, който е свързан с качеството на образованието и в частност с качеството на обучението във втората степен на висшето образование – магистратурата. След придобиване на образователната степен „магистър“, следвайки своята подготвеност, реализацията на кадрите се свързва с професионално и/или академично

развитие. Възможен е и друг избор на трудова дейност, различна от образователната подготовка.

От методологична гледна точка както въздействията на образователната среда, така и потребностите на трудовата среда от кадри, които трябва да осъществяват конкретни дейности, се намират във функционална информационна връзка. Актуалността се определя и от необходимото осмисляне на научната информация за потребностите на пазара на труда и експертните научнообосновани и възможни промени в контекста на обучението във висшето образование. Констатиращите, апробиращите и моделиращите изследвания са проведени за относително кратък времеви период – от 2020 до 2022 г. Това показва, че резултатите са получени въз основа на съвременни и актуални данни за състоянието на потребните и усвоените знания, умения и компетенции в процеса на обучение.

3. ПОЗНАВАНЕ НА ПРОБЛЕМА

Дисертационният труд е разработен въз основа на всеобхватно проучване и задълбочен анализ на различните му теоретични и практически измерения.

Докторантката показва изследователска култура и умения за анализиране, синтезиране, обобщение и умозаклучение. Представеният анализ от проучването е с подчертано отворен характер. Открити са възможните положителни промени в двете области – труд и образование, за постигане на ефективност и потребно качество, съобразно променящите се изисквания и контекст в динамиката на живота. В процеса на изучаване на проблема на изследването се открояват редица иновационни моменти, някои от които изискват национални, съобразени с критериите за автономност, управленски решения. А други са във възможностите на академичните и административните екипи от различните йерархични нива във Висшите училища.

Факт е, че между образователната подготовка, трудовата реализация и науката съществуват координационни и субординационни връзки. Изучаването на обективното състояние и съобразяването с потребностите

на всеки един компонент от системата „Физическа култура“ и задоволяването на тези потребности стимулират функционирането на компонентите на по-високо качествено равнище в конкурентна среда. Функционирането в посока усъвършенстване на обучението, трудовата реализация и прилагането на научните достижения в практиката се определят, като мощни динамични фактори за подобряване качеството на живот в неговите проявления: физическо, психическо и социално благополучие на фона на активна физическа и двигателна активност, като иманентна същност на човека.

Проучени са теоретични разработки, факти и данни от научни изследвания, които кореспондират с темата. Използваната литература включва 156 литературни, документални и интернет източници на руски, казахски, немски и английски език. Не открихме в библиографския списък литература на български език.

Интегрирани са знания по проблема от теоретичните постановки на икономическите науки, философията, педагогиката, психологията, социологията и теорията на физическото възпитание. Особено внимание е отделено на понятийния апарат. Разкрита е същността на някои понятия от теорията на икономиката. Коментирани са различията в същностната характеристика на често използвани понятия, като физическа култура, физическо възпитание, спорт и др. Това, в повечето случаи, води до липса на яснота и научна коректност при използването на резултатите от различните изследвания в науката и в практиката.

Диференцираното проучване на потребностите за създаване на условия в различните сектори на икономиката, за проява на конкурентни способности, както и последващото интегриране на тези знания и реализирането им, чрез дейностния подход, е предпоставка за осмисляне на необходимата образователна среда за изграждане на специалисти с умения и компетенции, за целенасочени конкурентноспособни дейности, които същевременно формират основния човешки ресурс за икономически прогрес – човешкият капитал.

В сферата на физическата култура Анна Вячеславовна наблюдава определени противоречия между насочеността, организацията и

съдържанието на професионалната подготовка и социално-икономическите изисквания за кадрово осигуряване на пазара на труда, като аргументирано ги дефинира на три нива: социално-педагогическо, научнопрактическо и научно-методическо.

Прецизно дефинираните аспекти на установените противоречия дават възможност на докторантката научно да обоснове проблема на дисертационния труд, като програмира в научно-теоретичен и практически план дейностите и очакваните резултати за неговото разрешаване. Тематиката на изследователската работа е свързана с Булонската декларация от 2010 г. в частта ѝ, която третира въпроса за създаване на конкурентна среда при подготовката на висококвалифицирани специалисти с оглед подобряване качеството на образование на световно равнище. На национално равнище темата се свързва с основните задачи в съвременната концепция за образование, отразена в Държавната програма за развитие на образованието и науката от 2020 до 2025 г. в Република Казахстан.

Научната разработка процесуално се свързва с концептуално-стратегическата задача за осигуряване на приемственост и непрекъснатост на обучението, за осъществяване на професионална подготовка в съответствие с потребностите на икономиката и регионалните особености. Този факт също потвърждава актуалността на изследваната проблематика.

4. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представеният за рецензиране докторски труд, написан на руски език, е в обем 167 машинописни страници. Изложението е структурирано в логическа последователност, съобразно общоприетите изисквания за докторски дисертации в научното направление, включващо физическото възпитание и спорта.

След адекватно насочващо въведение от 3 страници, следват три глави, изводи, препоръки, списък на използваната литература и приложение.

Първа глава е с наименование *„Теоретико-методологически основи при подготовката на бъдещи специалисти по физическа култура и спорт, съобразно потребностите на пазара на труда“*.

Съдържанието е диференцирано в шест подглави и е изложено в логически порядък на 63 страници.

В I.1. „Анализ на състоянието на потребностите на пазара на труда от специалисти по физическа култура и спорт“ докторантката въз основа на задълбочен теоретичен анализ проучва литературни източници, които третираят въпроси, свързани с двете сфери: сферата на икономиката и сферата на образованието.

Анализирано е състоянието на пазара на труда. Отчетено е подобряване на пазарните отношения, регулирано развитие на предприемачеството, повишен интерес към дейностите в спортните организации, увеличен брой на обществени и корпоративни организации с физкултурно-спортна насоченост, национални федерации по вид спорт, спортни обекти и фитнес услуги. Тези промени налагат и нови изисквания към професионалната компетентност на специалистите по физическа култура и спорт, които трябва да бъдат изследвани и трансформирани в съответни умения и компетенции, към подбор на методи и средства за тяхното изграждане, моделиране на научнообоснована образователна среда, оценяване на активността.

Анна Вячеславовна изучава такива въпроси като: заинтересованост към получаване на образование, динамика на организацията на висшето образование с проследяване на динамичните показатели: брой висши училища, брой обучавани, брой магистранти; брой випуски с обучение на магистранти.

Отчитайки основните закономерности на професионалната подготовка, докторантката аргументира използването на системния подход, от гледна точка на изучаването на някои теоретични и методологически основи на икономическото образование, от една страна, с цел компетентен пренос на знания при подбора на учебното съдържание и, от друга – с цел повишаване на икономическата грамотност, с акцент върху така наречената цифрова икономика, маркетингов инструментариум, прилагане на апробирани модели в обучението, в съответствие с изискванията и потребностите на пазара на труда.

В следващите подглави (I.2; I.3; I.4; I.5) Жидовинова изчерпателно изучава научно-теоретичните основи на проблема за подготовка на бъдещите специалисти, методическите подходи в обучението на специалисти по физическа култура и спорт, насоките за подготовката във Висшите училища и иновативните методи за обучение, съобразени с потребностите на пазара на труда.

Докторантката убедително и аргументирано изказва своето мнение по проучваните въпроси, което е добър показател за обхвата на научните интереси и познаване на изследваната проблематика.

Характеризирайки изложената научна постановка, в първа глава, трябва да се отбележи следното:

- наблюдава се последователност, задълбоченост и обективен анализ на литературните източници;
- добро познаване на проблема и научно изчерпателно подбрани направления, които определят профила на изследователския процес;
- научната позиция на Анна Жидовинова, Вячиславовна, очертавайки потребността от подробно изследване, е защитена и достатъчно добре аргументирана.

В подглава I.6 е представена хипотезата на изследването. От гледна точка на профила на изследването хипотезата е добре формулирана. Някои стилови неточности създават трудност при възприемането на смислово-съдържателната същност от описанието. Позиционирането на хипотезата в края на първа глава е по препоръка от вътрешното обсъждане.

Втора глава е с наименование *„Цел, задачи, организация и методика на изследването“*.

Съдържанието е диференцирано в пет подглави и е структурирано в научнологически порядък. Целта и задачите са поставени ясно и точно. Обектът и предметът са определени коректно. Изследването е проведено в три етапа от 2019 до 2022 година. Основната научно-теоретична и експериментална работа по дисертационния труд е осъществена в

Казахската академия по спорт и туризъм, град Алмати, Република Казахстан.

Планираните в отделните етапи на изследването научноизследователски дейности са успешно реализирани.

Подборът на методите и методиките на изследването е целесъобразен и адекватен на поставените задачи. Използването на системно-структурния подход и контент-анализ дават възможност за получаване на прецизна информация при изучаването на сложни процеси, тенденции и състояния, които са свързани и са във взаимна детерминираност в образователната и производствената среда. Използвани са високоинформативни методи и методики за изследване на състоянието и промените, които настъпват в процеса на обучение върху необходимите способности и качества за осъществяване на ефективна трудова дейност и съответна образователна подготовка, в зависимост от потребностите на пазара на труда.

Използваната комплексна методика в изследването дава възможност да се изведат основните професионални качества и основните компетенции в съответствие със социално-икономическото развитие и усъвършенстване на подготовката на бъдещите специалисти по физическа култура и спорт. Извършеният анализ на методологическите подходи създава необходимата теоретична основа на модели за подготовка на кадри в образователната среда на магистранти, които са апробирани и доказали своята ефективност.

Планирани са три педагогически експеримента с констатиращ, преобразуващ и контролен характер. Поставени са конкретни цели и задачи на диагностичното изследване. В педагогическия експеримент участват 55 студенти, обучавани по магистърска програма в Казахската академия по спорт и туризъм. За нуждите на изследването са формирани две групи: контролна група от 25 магистранти, от I курс на учебната 2020 – 2021 година и експериментална група от 30 магистранти в I курс на следващата 2021 – 2022 учебна година. В контролната група в обучението на студентите е използвана класическата методика в условията на съществуващата учебна програма, а в експерименталната група се е прилагала методика, основана на иновационния подход.

Изходните данни от констатиращия експеримент дават информация за способностите и уменията на бъдещите специалисти, обособени в три компонента: мотивационен, съдържателен и рефлексивен. Изходните резултати са обогатени с данни от информация за конкурентноспособните компетенции, получена след групова дискусия във фокус-група с 60 действащи ръководители в различни институции, като общообразователни спортни училища, спортни федерации и фитнес клубове.

В преобразувания (формирация) етап на експеримента в експерименталната група е проведен елективен (избираем) курс по въпросите на научно-педагогическото проектиране в условията на 120 часа и серия от семинари по проблемите на организацията на дейностите в сферата на физическата култура и спорт.

След приключването на формирация педагогически експеримент е изследвана готовността за професионална дейност на бъдещите специалисти по физическа култура и спорт с отчитане на потребностите на пазара на труда. Оценена е динамиката в мотивационния, съдържателния и рефлексивния компонент. Установена е достоверността на получените резултати от изследваните лица в двете групи. Контролното изследване след приключването на формирация експеримент дава информация за ефективността на иновационния подход в подготовката на студентите за трудовата им дейност. Положителният резултат от въздействието се отразява върху ефективния баланс между качествата емоционалност и рационалност, чиято промяна в параметрите им спомага за изграждане на навици за управление на собствената дейност, манипулация на обстоятелствата и стратегическо планиране.

Потвърждение на работната хипотеза изпреварващо е получено от мнението на 30 анкетирани лица, реализиращи трудовата дейност в сферата на физическото възпитание, спорта и рекреацията. Според докторантката това е във връзка с факта, че близо 83% от специалистите оценяват подготовката по образователната програма 7МО1401 в Казахската академия по спорт и туризъм, като най-добра в сравнение с останалите Висши училища, които подготвят специалисти в тази специалност.

Установената субектно-обектна оценка би могла да бъде насочена към изпълнението на едно от изискванията за осигуряване на максимално добри и еднакви условия на научноизследователската среда, в която се провежда експериментална дейност, като „скрит” критерий за достоверност на резултатите. Особено внимание е обърнато на моделирането, като научноизследователски метод и евентуалните възможности, които предоставя в процеса на обучение.

Използваният богат и комплексно обоснован, научно изследователски инструментариум е описан и представен в логическа последователност. Подборът на методите и методиките за получаване на научна информация е аргументиран и е в съответствие с научните търсения на докторантката.

Адекватно подбраните математико-статистически методи за обработка и количествен анализ на експериментално получените данни, както и цялостната научна логика и последователност на експерименталната работа позволяват, след анализ, да се получат отговори на поставените въпроси и задачи в дисертационния труд.

Трета глава – *„Анализ на получените резултатите”*. В тази глава е представен обстоен и прецизен анализ на богатия теоретичен и експериментален материал от данни и факти с теоретичен и емпиричен характер.

В III.1. са изложени резултатите от извършения теоретичен анализ върху проблемите на моделирането, разработката на моделите и възможностите за тяхното прилагане в подготовката на специалистите по физическа култура и спорт, с отчитане на потребностите на пазара на труда в посока ефективизиране на процеса на обучение. Въпросът за моделирането и използването на модели в обучението, следвайки иновационния подход, възниква в хода на експерименталната работа. Отчита се необходимост от детайлно изучаване на методите, етапите, методологическите принципи и влиянието на външните и вътрешните фактори, заложените критерии и показатели върху образователната среда с цел изчерпателна моделна характеристика.

Създаденият специфичен образователен модел за подготовката на специалисти по физическа култура и спорт се характеризира с конкретност, изчерпателност и целенасоченост.

Включени са съдържателно технологични насоки и диагностично-оценъчни процедури: критерии, показатели за състоянието на мотивационните, съдържателните и рефлексивните знания, умения и компетенции, които са оценявани на три степени на готовност за трудова реализация: висока, средна и ниска.

Представеният модел за подготовка на специалисти в сферата на физическата култура, като научен продукт има подчертано приносен характер.

В следващите подглави III.2, III.3 и III.4 е извършен подробен анализ на изходните и крайните данни с цел определяне на равнище на готовност на обучаващите се за конкретната професионална дейност.

Изчислени са резултатите от фокус-групите. Установено е, че наравно със знанията и двигателните навици, за техниката и тактиката по избрания вид спорт, планиране и организация на учебния и тренировъчния процес от значение са такива умения като: умения за прилагане на маркетингов инструментариум, умения за проява на лидерски качества, умения за документоборота и програми за групови и индивидуални занимания. Някои от изведените ключови направления са: планиране, предприемачество, анализиране и оценяване на физкултурните масови и спортносъстезателни дейности. От тях също, след съответен теоретичен анализ, са изведени потребните умения и компетенции за реализация в трудова среда.

В хода на изложението, докторантката посочва теоретичните и диагностичните методи, с помощта на които е анализиран огромният масив от данни, методите за превръщането на количествените показатели в качествени характеристики на конкретно състояние, както и специфичните за всяка методика математико-статистически операции за трансформиране на количествените и качествени показатели в сравними величини за оценка на промените в състоянието на изследваните способности и компетенции.

Получените резултати, за влиянието на разработената и апробирана, в естествените условия на образователната среда, методика, основана на иновационния подход, при формирането на професионалните компетенции в процеса на обучение на магистранти по физическа култура и спорт са подложени на математико-статистическа обработка. Чрез използване на U-критерий на Ман-Уитни с установени критериални значения на емпирично и ефективно ниво се доказва достоверността на работната хипотеза.

Приложените рисунки, таблици, графики и приложения сполучливо онагледяват дисертационния труд. Качествено създадения илюстративен материал осигурява лесното възприемане на научната разработка.

Въз основа на получените научнотеоретически и практически резултати, дипломантката формулира пет извода и две препоръки, които произлизат от систематизираните и обстойно анализирани, и коректно интерпретирани данни и факти.

5. ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ЗА НАУКАТА И ПРАКТИКАТА

- Установена е актуална информация за потребностите на пазара на труда и в частност на трудовата среда в сферата на физическата култура и спорт. Този принос е с научноприложен характер.
- Създадена е трикомпонентна класификация на знанията, уменията и компетенциите, съобразени с потребностите на пазара на труда. Този принос е с методико-приложен характер.
- Създаден е ефективен модел за подготовка на специалисти по физическа култура и спорт, характеризиращ се с възможности за актуализация във времето. Този принос е с теоретико-методически и приложно-практически характер.

Не е представена самооценка на доктората за приносните моменти от извършената научноизследователска дейност.

Докторантката има 6 публикации. В три от тях тя е самостоятелен автор.

Авторефератът е съставен според изискванията и пълно и коректно отразява дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разработеният и представеният за защита дисертационен труд на тема: „Подготовка на бъдещите специалисти по физическа култура и спорт във връзка с потребностите на пазара на труда“ („Подготовка будущих специалистов физической культуры и спорта с учётом потребностей рынка труда“) показва, че докторантката Анна Вячеславовна Жидовинова притежава задълбочени теоретико-методически знания в избраната научна област, както и съответните умения и компетенции за самостоятелно провеждане на национално изследване, което има приноси с теоретичен, практически и приложен характер.

В съответствие с изложеното в рецензията с убеденост давам своя положителен вот за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучение по физическо възпитание, Национална спортна академия „Васил Левски“, Република България.

02.02.2024 г.

Рецензент:

(проф. Елена Николова, доктор)